

ЛЕКЦІЯ 2: ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІОЛОГІЯ ВІЙНИ ТА МИРУ

1. Суб'єкти соціального світу

2. Стан розвитку соціального світу європейського суспільства

1. Суб'єкти соціального світу

П. Бергер і Т. Лукман, досліджуючи конструкцію світу визначили, що війна і мир в соціальному світі об'єктивовані діяльністю суб'єктів, соціокультурним порядком, створені людиною і можуть бути керовані людськими діями. Це означає, що війна і мир є продуктами людської діяльності.

Об'єкт миру, наприклад, земля або люди, у фазових переходах соціального світу із миру до війни, стають об'єктами війни – боротьба за землю, людей, за ідеологічні переконання, за ідею, за світогляд, за владу...

Суб'єкти соціального світу виражають власну прихильність та погляди щодо війни або миру, таким чином відбувається їх світоглядна ідентифікація та самоідентифікація. Цей процес здійснюється у причетності суб'єктів до механізмів та способу організації соціального світу – миру або війни – умиротворення, миротворення, війнотворення, їх участі у процесах, спрямованих на руйнацію системи або на її утворення.

Так, суб'єкти соціального світу можуть ідентифікуватися як белуфіли (від латинського слова *bellum* – війна та грецького *filia* – дружба, любов), світогляд яких спрямований на воєнні дії, вони переживають жагу до деструкції, руйнування соціального світу, протиборства, дезорганізації суспільного життя. Моральне задоволення у суб'єктів виникає при спогляданні хаосу, неузгодженості та дисгармонії у соціальному світі. Але таке позитивне ставлення до війни виникає через бажання змінити архаїзований, зіпсований мир, який суб'єкти відмовляються сприймати як свою повсякденну дійсність. Белуфіли стають активними учасниками воєнних дій та суб'єктами війни, щоб зруйнувати і перетворити світ. Наприклад, у політичній сфері діячів-белуфілів прийнято називати «яструбами», які спрямовують свої сили і вплив на воєнно-промисловий

комплекс і військову орієнтацію країни. Таким чином, вони вважають, що миру можна досягти лише через застосування воєнної сили та постійної і якісної підготовки воєнних кадрів, армії. Латинський вислів «*Si vis pacem, para bellum*» у перекладі на українську звучить як «хочеш миру, готуйся до війни» і описує філософію таких політиків.

Суб'єкти можуть ідентифікуватися і як белуфоби (від латинського слова *bellum* – війна та грецького *fobos* – страх), світогляд яких формується страхом воєнних дій в агресивному ставленні до деструкції, руйнування соціального світу. У цих суб'єктів виникає відчуження та жах при сприйнятті хаосу, неузгодженості та дисгармонії у соціальному світі. Белуфоби не стають активними учасниками воєнних дій та, навіть, переходять під час війни, приймають мир таким який він є, лише б не стати суб'єктами війни.

Важливою ідентифікацією суб'єктів соціального світу є пацефіли (від латинського *pacem* – мир та грецького *filia* – дружба, любов), світогляд яких спрямований на мирні дії, і які сповідують гуманне ставлення до всього живого та людства у суспільній діяльності. Суб'єкти є прихильниками упорядкування, гармонізації, творення, побудови та відсутності будь-яких проявів протиборства й руйнування соціального світу або будь-якої системи (соціальної, матеріальної, технічної або біологічної), а також суспільного життя та суспільних відносин. Моральне задоволення у суб'єктів виникає при спогляданні миру, узгодженості та гармонії у соціальному світі. Пацефіли є активними учасниками миротворчих заходів, та, часом, воєнних дій, але для досягнення миру, а отже є суб'єктами і миру, і війни.

Пацефоби (від латинського *pacem* – мир та грецького *fobos* – страх) – це суб'єкти соціального світу, світогляд яких формується страхом мирних дій та заперечує мирну ситуацію соціального світу. У цих суб'єктів виникає відчуження та відраза до миру, гармонії у соціальному світі. Пацефоби мають різні причини такого ставлення до миру: 1. Занепокоєння, що мир стане гіршим за війну або не стане відповідати їх потребам; 2. Суб'єкти ненавидять й зневажають мир, який склався після воєнних дій і він їх пригнічує та лякає.

Пацефоби стають активними учасниками, як воєнних дій, так і миротворчих, але згідно із власними поглядами на перетворення існуючого миру в соціальному світі. Отже, вони можуть стати у подальшому прихильниками і війни і миру. У розвитку соціального світу відбувається взаємний перехід ідентичностей, взаємоідентифікація. Ідентитетами суб'єктів соціального світу є заперечення або ствердження суб'єктом процесів миру або війни.

2. Стан розвитку соціального світу суспільства

Формування глобальної цивілізації, нового світового порядку загострило протиріччя миру і війни.

Миротворчі дії ООН за останні роки, у тому числі припинення збройних конфліктів на території колишньої Югославії, Сомалі, Гаїті, Руанди та інших локальних воєн, важко визначити як ефективне встановлення непорушного миру і розвитку народів у післявоєнний період. У той же час, світова громадськість демонструє прихильність принципам міжнародного права, таким як принцип самовизначення, невтручання і незастосування сили. При цьому все частіше звучить твердження про те, що стійкий світопорядок, що склався після другої світової війни «тріщить по швах». Тому необхідним для світової спільноти є розробка нових ефективних механізмів підтримки та встановлення стійкого розвитку світу, безпеки на Землі.

Тож, у дихотомії миротворення і війнотворення формується культура і навіть естетика миру і війни, уявлення суб'єктів соціального світу про необхідність і можливість цих станів і відповідних процесів у державі та громадянському суспільстві. Багато в чому саме від базового суб'єкта розвитку, особистості, залежить розвиток соціального світу, від його формування як суб'єкта життя або суб'єкта смерті із власним «вузлом» культури, соціальною психологією та ідеологією.

Так, у рамках проекту ЮНЕСКО «Спрямування до культури миру», який проходив на Міжнародному симпозіумі «Від часткової незахищеності до вироблення глобальної безпеки» 12 – 14 червня 1996 року, було зазначено, що «Одного пацифізму не достатньо, щоб гідно відповісти війні. Застосування сили, для підтримки або відновлення миру, іноді необхідне» [184, с. 35].

Отже, конфліктний, воєнний, або навпаки, гармонійний стан соціальних інститутів залежить від грамотного регулювання державного впливу та управління на суспільство і рівень самоорганізації народу в громадянському суспільстві.

Особливою формою розвитку сітопорядку є міжнародний конфлікт (збройний, військовий). Згідно зі статтею 51 Статуту ООН сторона, яка першою проявила силу, позиціонується як агресор, а відповідні дії іншої сторони є самозахистом і самообороною [152]. Якщо акти застосування зброї є неодноразовими, протистояння не зупиняється, а навпаки переростає в тотальну мобілізацію країн, розміщення військ по території країни, конфлікт не вичерпується і починається стадія війни.

Будь-який військовий локальний конфлікт може перерости у війну різної інтенсивності або тривалу неприязнь між державами без застосування збройної боротьби [36, с. 46]. Гармонізація, умиротворення, примирення є основними механізмами виправлення становища соціального світу з військової загрози до мирної обстановки.

Концепт «замирених сфер» М. Ковалевського полягає в тому, що соціальний устрій орієнтований на конфлікт чи гармонію, а держава є результатом розширення меж замиреної сфери. Замиреність сфер розглядається як фактор, що визначає прогрес розвитку людства, зростання примирення – як критерій прогресу, а головний соціальний закон – є закон зростання людської солідарності, відсутність елемента боротьби [48].

Але, занурюючись глибше в питання солідарності, Г. Зіммель зауважив, що чим тісніше стосунки, тим конфлікт є більш

напруженим [66, с. 91–96]. Отже, чим більш спорідненими були стосунки між індивідами, суспільствами, країнами, тим важче відновити зіпсований мир, ворожнеча є сильнішою у цьому випадку. Ось чому часто конфлікти виникають між братніми народами, сусідніми державами зі схожою культурою.

Солідарність як соціальна цінність дає можливість консолідувати і гармонізувати відносини, але збільшує небезпеку, яка може виступити як ціннісна детермінанта виникнення і розвитку конфліктів в самій гострій формі [66]. «Замирення» можна розглядати як деформацію процесу миротворення, тому що основна проблема, яка породила конфлікт чи війну не вирішується, світ перетворюється на штучне узгодження заради налагодження спокійного життя в соціальному світі, а основні конфліктні проблеми стають латентними і переходять в «хронічну стадію».

Таким чином, конфлікт як форма протистояння негативно впливає на соціальний світ, але не переходить відразу в масштабне збройне зіткнення із застосуванням регулярних військ країни. Війна має всеохоплюючий суспільний характер із активним прямим застосуванням збройних сил, армії країни, масової мобілізації, залученням зброї масового ураження або інших насильницьких методів, навіть локальна війна впливає на суспільство всієї країни, а не тільки території, на якій відбувалися військові дії. А конфлікт, навіть озброєний стосується тільки окремих територій країни.